

Sofia Kristensson

Maja Christensson

# BRUNNAR och BUTIKER

i gamla Fiskebäckskil



**BRUNNAR  
och  
BUTIKER**  
**i gamla Fiskebäckskil**

**Av  
Sofia Kristensson och Maja Christensson**



Copyright: Sofia Kristensson resp. Maja Christensson

Bilder: Enligt angiven källa, när den är känd

Bildtexter: Bertil Nordenfelt

Färgreproduktioner: Borås Repra AB

Centraltryckeriet AB, Borås, 1981

Produktion: PREDAX PR AB

Förlag: Föreningen SÖSTJÄRNAN, Fiskebäckskil

# FÖRORD

*"... skola dessa tillgångar avsättas till en grundfond till ordnandet av förbättringar i dricksvattenförhållandena i Fiskebäckskil."*

Så står det i Anna Wilhelmsons testamente, upprättat 1929 - året efter hennes bror målaren Carl Wilhelmsons bortgång.

Tillgången till dricksvatten har i alla tider och i alla delar av världen varit ett livsvillkor - det gäller inte minst de bohuslänska kustsamhällena med deras oftast vattenfattiga berggrund. Utan vatten ingen bosättning. Goda brunnar i det allmännas tjänst blev också samlingspunkter av social betydelse.

I hägnen av de uppväxande samhällena kom också andra försörjningsbehov in i bilden: mjölk, ägg och kött, som man tidigare genom naturahushållningen själv producerade, vidare material för fiske och sjöfart, olika slags hantverk och övriga serviceinrättningar. En rik flora av butiker växte upp, ofta lokaliserade till tidigare bebyggelse, vanligen specialiserade på vissa produkter men ibland i form av små lokala varuhus. Inte sällan etablerades affärerna av änkor, som på detta sätt sökte utkomst för sig och barnen.

I våra dagar är både brunnar och butiker borta. Vattenförsörjningen sker kommunalt och varuförmedlingen har övertagits av stora butikskedjor. Det som förr var ett måste för människorna förlorar sig snart i minnenas dunkel.

Det är därför dubbelt värdefullt, när de minnesgoda samhällsforskarna Sofia Kristensson och Maja Christensson nu har kartlagt de gamla brunnarna och butikerna i det en gång så livaktiga sjöfartssamhället Fiskebäckskil. Både för de året runt kvarboende ca 175 invånarna och för de tusentals fritidsbesökarna måste historien om vad som varit te sig eggande, intressant och tankeväckande.

För Fiskebäckskilsföreningen SJÖSTJÄRNAN, som sedan 1909 verkar för bevarandet av minnen, natur och kultur i vårt samhälle, är det en glädje att få medverka till denna skrifts utgivande.

Fiskebäckskil i juni 1981

Bertil Nordenfelt

Sjöstjärnans ordförande

## INNEHÅLL

Förord 3

Alla våra beunnar 5  
av Sofia Kristensson

Karlo 17  
av Carl Njåman

Affärer i Fiskebäckskil 21  
av Haja Christensson

# ALLA VÅRA BRUNNAR

*Till våra sena tiders barn*

Kanske några av er kan vara intresserade av hur vi hade det i forna tider i Fiskebäckskil. Jag har tänkt att berätta något om vår vattenförsörjning såsom jag själv minns den från detta seklets början.

VATTEN - som ju är av så livavgörande betydelse för oss människor, ja för allt liv över huvud taget - hur kunde det i tillräcklig mängd välla fram bland alla dessa klippor och berg?

Ja, under visso tider var det ett stort problem för Kilen's alla innevånare, det skall



BÖKEVIKS BRUNN vid Strandvägen nedanför Göas Trapp (nr 7 på kartan sid 17) var ända in på 1970-talet en av de viktigaste vattenkällorna i gamla Fiskebäckskil.

GP-foto 1977 Thor Leykauff

villigt erkännas. Men vi hade ju ändå alla våra brunnar, av vilka en del troligen var flera hundra år gamla.

Nu i dessa tider har dessa brunnar i stort sett spelat ut sin roll. De flesta av dem är jämnade med marken och glömda. Men vilken stor roll har de inte en gång spelat i människornas liv! Brunnen gav inte bara vatten. Den blev ofta en samlingspunkt, en plats, där man träffade vänner och grannar och utbytte tankar och erfarenheter.

Om brunnarna kunde berätta! Det skulle nog bli spännande och lärorika berättelser om människors slit och släp för sin existens, om deras glädje och sorgedämn. Men brunnarna tigger...

Eftersom jag minns dessa våra trogna tjänare, brunnarna, från min barndoms- och ungdomstid i början av 1900-talet, vill jag berätta något om dem.

### BÄCKEN

Då vill jag börja med *Bäcken* (nr 1 på vår karta). Om man från söder går Lyckans väg förbi Kristinebergsvägen mot kyrkan, ser man *Bäcken* på vänster hand snett emot kyrkan. Den hade förr trätak och pump (numera ett gjutet cementtak).

*Bäcken* var av utomordentligt stor betydelse på grund av sitt friska och klara dricksvatten. Alla i grannskapet hämtade sitt dricksvatten där. På 1940-talet lades vattenledning från *Bäcken* till gamla folkskolan (nuvarande församlingshemmet), där distriktsköterskan *Maria Larsson* hade sin mottagning och bostad. Även en hel del husägare nedanför kyrkan tillägnade sig samma förmån och fick rinnande vatten året om.

På gården *Lyckan* hade man vattenledning från egen brunn. Numera har naturligtvis också dessa hus kommunens vatten. *Bäcken* har helt förlorat sin betydelse.

### KLÖVEBRUNN

Inte så långt från *Bäcken* låg *Klövebrunn* (2) nedanför Kyrkekojen nr 1 nära *Carl Normans* fastighet. Om jag inte minns fel saknade den tak, och den gav inget dricksvatten. Numera är den igenfylld och svår att upptäcka.

### JONKEN

En annan brunn av stor betydelse var *Jonken* (3). Den låg vid Kaptensgatan just där *Repelia* tar av uppåt vänster, alltså mitt emot *Knut Göranssons* fastighet. *Jonken* hade trätak. Vattnet var dugligt som dricksvatten. Nu är tyvärr även *Jonken* helt bort - fylld med sten och jämnad med marken.



Snett emot Fiskebäckskils kyrka ligger BÄCKEN (nr 1 på kartan). Med sitt friska vatten var den av stor betydelse för hela omgivningen. Författaren visar här, att pumpen fortfarande fungerar.

Foto 1981 Bertil Nordenfelt

## L I N N E R N

Längre mot norr på Kaptensgatan kommer vi till *Linnern* (4). Den låg vid Skräddarestigen snett ovanför kofferdiskeppare *Johannes Grens* stora vita hus vid Kaptensgatan (nuvarande ägare *Carl-Gustaf Schultz*). Brunnen saknade tak. Alla i grannskapet hämtade sitt bruksvatten där, och där sköljdes tvätt och skurades mattor.



En gång trillade den blinde spelemannen *Lundgren* i *Linnern*. Han hade spelat på bol och var ute för att lufta sig. Så här skaldade en av deltagarna i baren:



"Här är jag, men var är käppen?"  
ropa" *Lundgren* i *Linnernbäcken*.  
*Linnernvatten* över huvud taget,  
fastän ej av bästa slaget.  
Han drogs upp och hördes skylla  
mest på den fördömda fylla.

Nu är även *Linnern* ett minne blott.

Vattenbärandet var ofta tungt och slitsamt. Med ett ok kunde man dock lätta bördan något. Här har författarens bror *Sven Kristensson* burit hem två hinkar. Man fick vara sparsam med vattnet. -Foto ur författarens album

### TRINNEMOSSEN

Vi fortsätter *Skräddarestigen* uppåt och kommer till *Mossebacken*. Den hade begåvats med två brunnar. Den ena kallades *Trinnemossen* (5). Men var låg *Trinnemossen*? Inte ett spår syns av den brunn, som en gång var så outhärlig för så många, trots att vattnet inte var tjänligt som dricksvatten.

*Trinnemossen* låg på *Mossebackens* nordöstra del strax framför brandstationen. I min barndom var brunnen utan tak. Om sommaren kunde den vara alldeles tom.

En liten episod:

Två småflickor, *Gina* och *Clara*, var ute och lekte. På långt håll såg de ett fint par komma promenerande. Det var pastor *Medin* och hans unga fästmo, som var ute för att bese *Piskebäckskil*.

*Gina*: "Vi gömmer oss i brunnen!"

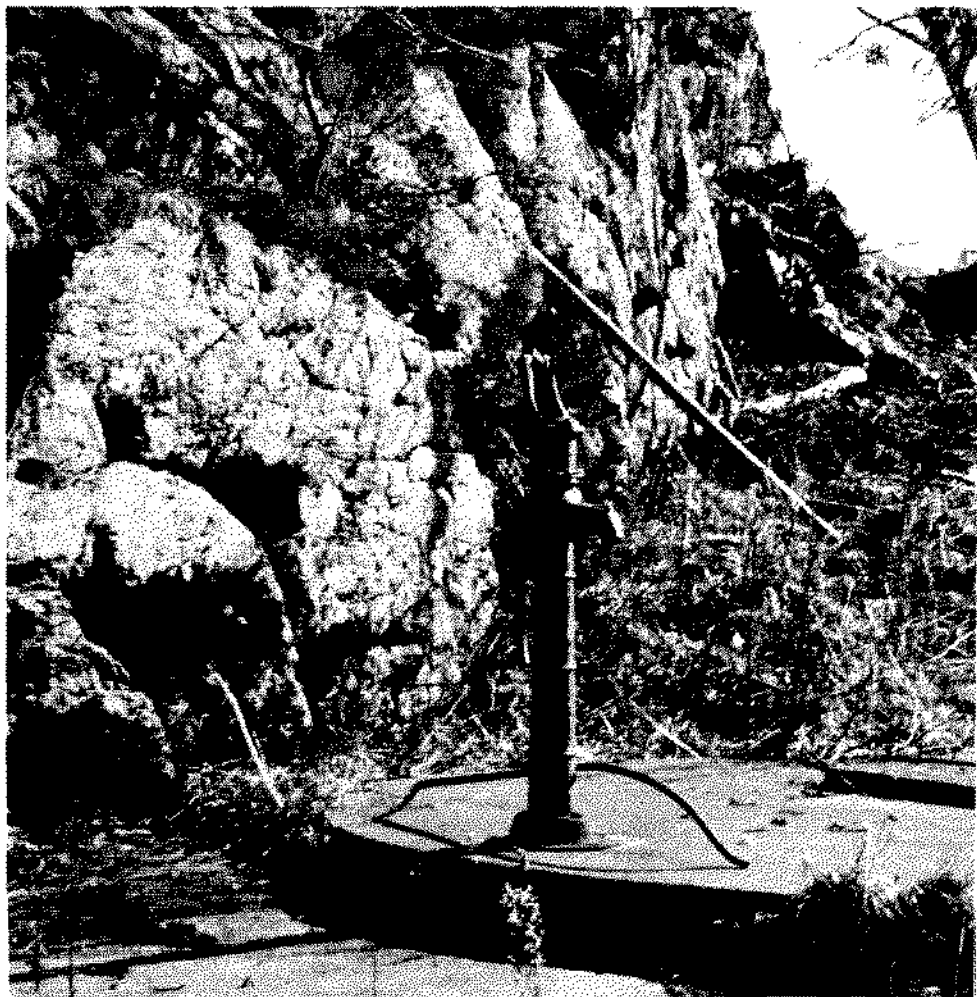
Sagt och gjort. De kilade ned för alla de små trapporna och gömde sig. Om en stund hördes pastorns röst:

"Nu skola vi bese denna brunnen!"

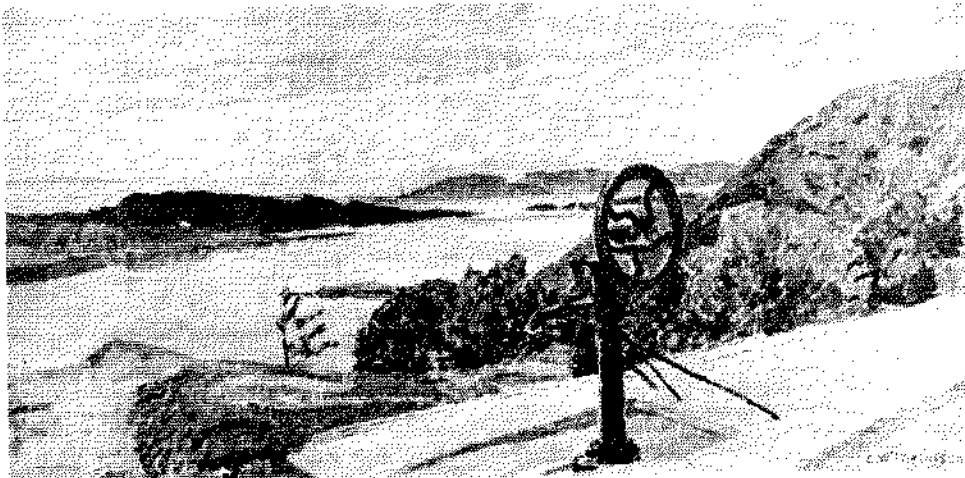
De höjde sig över brunnskanten, men allt de fick se var två fnittrande småtöser på brunnens botten... Sevärdheterna var inte så stora för den unga fästmon.

### TRAPPEMOSSEN

På Mossebackens södra kant, alldeles nedanför berget vid smedjan, låg (och ligger ännu) *Trappemossen* (6). I min barndom saknade den tak, och man fick kliva utför trappor för att nå vattenytan (därför namnet). Trappemossen hade relativt gott dricks-



TRAPPEMOSSEN (nr 6) invid berget på Mossebackens södra sida gav ett ganska gott dricksvatten men är numera en förseglad relik.- Foto 1980 Bertil Nordenfelt



BÖKEVIKS BRUNN (nr 7) var ett motiv, som Carl Wilhelmson gärna återgav. På hans målning "Pumpen" (1917, enskild ägo) har det gamla trätakets nyligen blivit utbyt看t mot en cementplatta och själva pumpen har försetts med ett vevhjul.

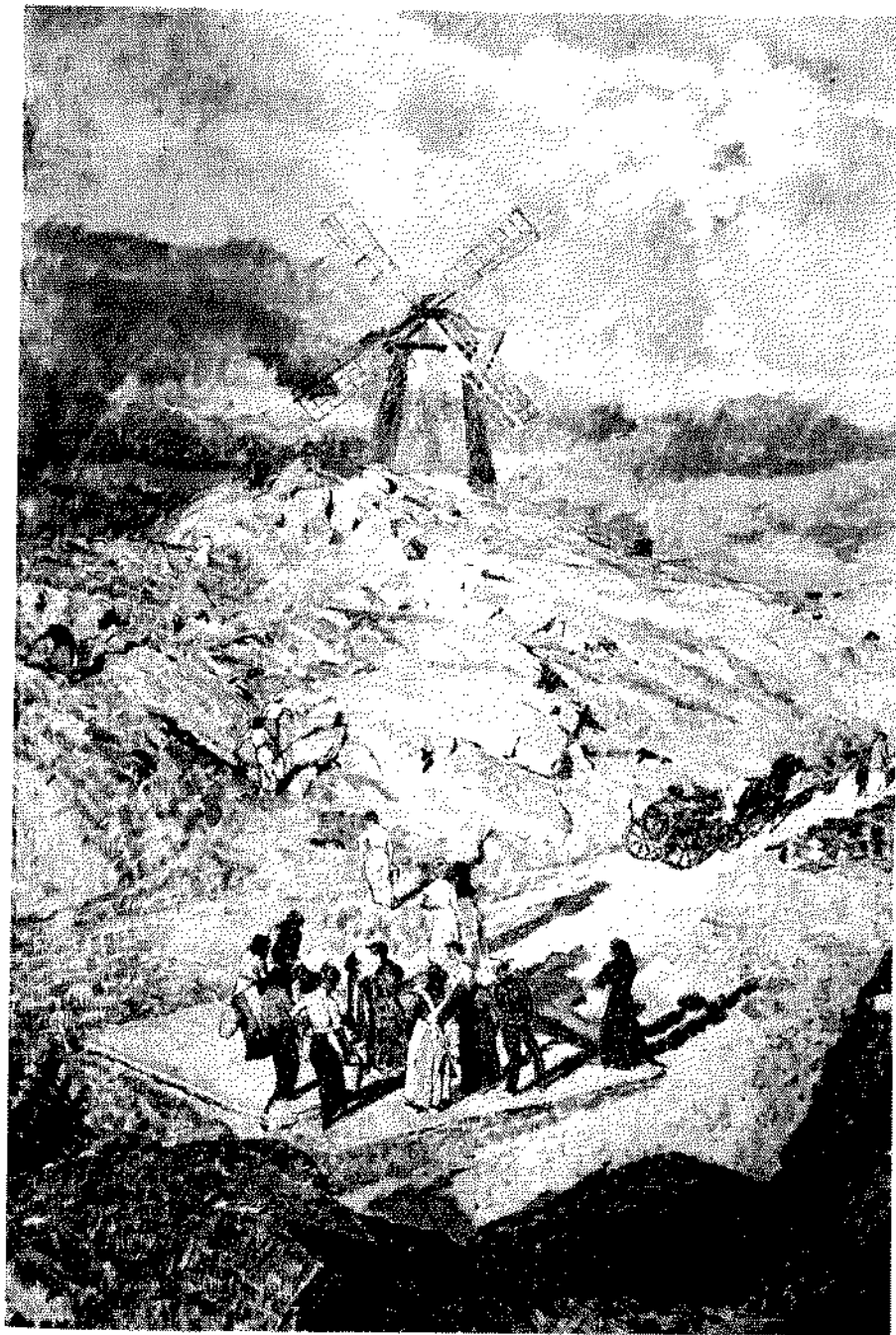
vatten och var av ännu större betydelse än Trinnemossen. Den försågs senare med trä-tak och jag tror pump. Nu har man gjutit cementtak över hela brunnen och den verkar så helt övergiven, låst som den är...

## BÖKEVIKS BRUNN

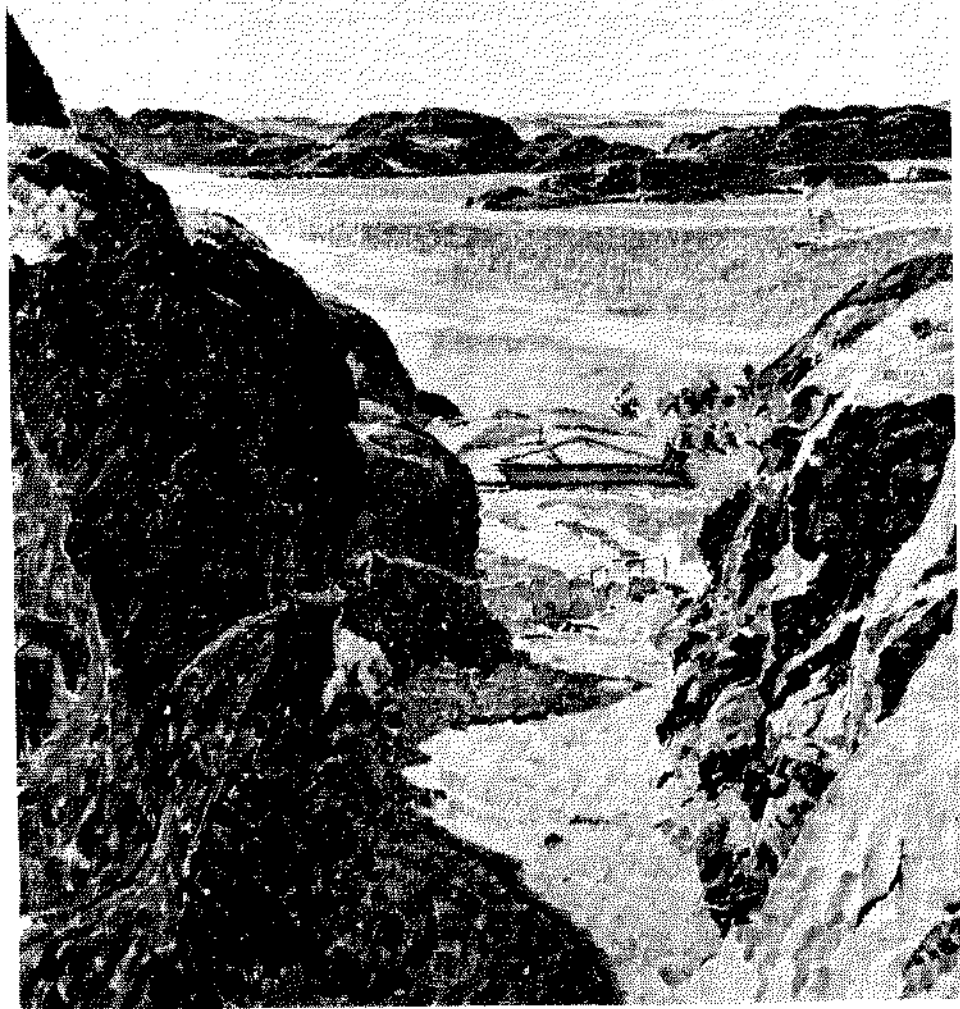
Skulle man få verkligt gott dricksvatten, så fick man bege sig till Bökevik (eller Bögevik, som backen hette i min barndom). Där låg vår mest underbara brunn, Bökevika



Även den senare hävstångspumpen vid BÖKEVIKS BRUNN är numera borta, och lövbuskarna tränger på. Endast cementplattan med dess järnlucka påminner om denna underbara brunn.  
Foto 1980 Bertil Nordenfelt



BÖKEVIKS BRUNN (nr 7): På Carl Wilhelmsons "Brunnen och kvarnen" (1916, enskild ägo) drar W L Södergrens häst Norma friskt källvatten uppför Göas Trapp till bageriet vid Torgbacken (K på kartan).



På Carl Wilhelmsons målning "Landskap från Göas Trapp" (1915, enskild ägo) är det gamla trätaket på BÖKEVIKS BRUNN ännu kvar. Göas Trapp var då en smal gångväg genom bergsklyftan, nedtill försedd med ett skyddsräcke.

brunn (7). Vilken stor betydelse har inte den brunnen haft! Där fanns det verkligen härliga källvottnet, och dit voffärdade man från alla håll och kanter.



BÖKEVIKS BRUNN var samlingsplats för de många Fiskebäckskilsbor, som där hämtade sitt vatten. Carl Wilhelmsons magnifika teyia "Vattenhämtning" (1917, enskild ägo) återges här i direkt anslutning till texten. Se även omslaget och personuppgifter på sid. 20.

Vår store konstnär *Carl Wilhelmson* har förevigat vattenhämtningen vid Bökeviks brunn i den stora duken från 1917 "Vattenhämtning" (se reproduktionen på omslaget!). Där står en grupp människor församlade runt pumpen och väntar på sin tur att få fylla hinkarna med vatten. De "står på törn", som det hette. En ung flicka har just fyllt sina hinkar och får lämna plats åt en äldre man. Där är alla åldrar representerade. Där står den gamle mannen *Charles Henriksson* framför den 10-åriga *Elisabet Kristens-*





I sin stora målning "Vattenbärerskor" (1915, enskild ägo) har Carl Wilhelmson som huvudfigurer satt in två unga vattenbärande flickor, Hilma Pettersson-Berntsson och Hilda Boman. Jämför landskapsstudien på sid. 12.

son, hon som skulle dö i spanska sjukan år 1918... Alla väntar de troget på sin tur.

Carl Wilhelmson har även förevisat två unga flickor, Hilma Pettersson och Hilda Boman,

som kommer stretande uppför Göas Trapp med var sin tunga vattenhink. Den målningen, "Vattenhämterskor" är från år 1915.

Bökeviks brunn, som tidigare hade trätak, fick med tiden sitt nuvarande platta tak av gjuten cement. Efter denna s k "förbättring" blev brunnen inte mer vad den hade varit. Vattnet miste sin friskhet och ljuvlighet.

Det var många gånger tungt och slitsamt med allt detta vattenbärande. De flesta hade lång vattenväg och några dessutom en synnerligen knagglig och besvärlig sådan. Jag tänker särskilt på alla dessa gamla, som kom knegande med sina vattenhinkar. Några hade vattenok, som något lättade bördan. Men sällan eller aldrig hörde man någon beklaga sig. Vattenbärningen hörde med till livets villkor och var därför intet att beklaga sig över. Man var glad och tacksam, om man över huvud taget kunde få vatten under varma sommark dagar.

### L I L L A   B Ö K E V I K S   B R U N N

Bökevik fick i början av 1900-talet ännu en brunn, *Lilla Bökeviks brunn* (8). Den låg närmare stranden, hade pump och relativt bra men ibland lite salt vatten, som därför inte gick att dricka. Nu är den försvunnen under fyllnadsmassorna i sydvästra delen av den stora parkeringsplatsen.

### J A K O B S   D A L

Var skulle man då finna det verkligt goda dricksvattnet, sedan den gamla Bökeviks brunn förlorat i betydelse? Jo, vi som bodde i norra delen av Fiskebäckskil fick ta en promenad utmed Bökeviksvägen till den lilla dalen mellan badplatsen och nuvarande tennisbanorna. Strax före bron låg (och ligger) till höger brunnen *Jakobs dal* (9).

JAKOBS DAL längst inne i Bökeviken är med sin ibland porlande bäck en romantisk idyll, sommartid med en slösande vegetation. På slutningen sticker ännu den cementerade brunnsringen upp. ~

~ Foto 1980 Bertil Nordenfelt







På brunnsslocket vid JAKOBS DAL ses ännu hålet och fästena för själva pumpen. Denna har tyvärr försvunnit. Vattnet i brunnen har vid senare analyser visat sig vara inte så tjänligt för människobruk som tidigare. Foto 1980 Bertil Nordenfelt

Där kunde vi pumpa upp friskt, gott dricksvatten. Vägen var ju lång, men att göra den promenaden en vacker sommarmorgon gav lön för mödan. Solen sken, fjorden låg som en spegel, fåglarna sjöng i trädens kronor, allt andades lugn och frid.. Det var en skönhetsupplevelse av stora mått.

### JAKOBS BRUNN

Längre upp i bäckdalen fanns (och finns än i dag) en gammal stor öppen brunn invid nordkanten av berget söder om tennisbanorna. Den kallades *Jakobs brunn* (10). Om den brunnen fått sitt namn efter bonden *Jakob*, som ägde Torstensnäs gård invid Kristineberg, eller efter patriarken *Jakob*, är inte bekant.

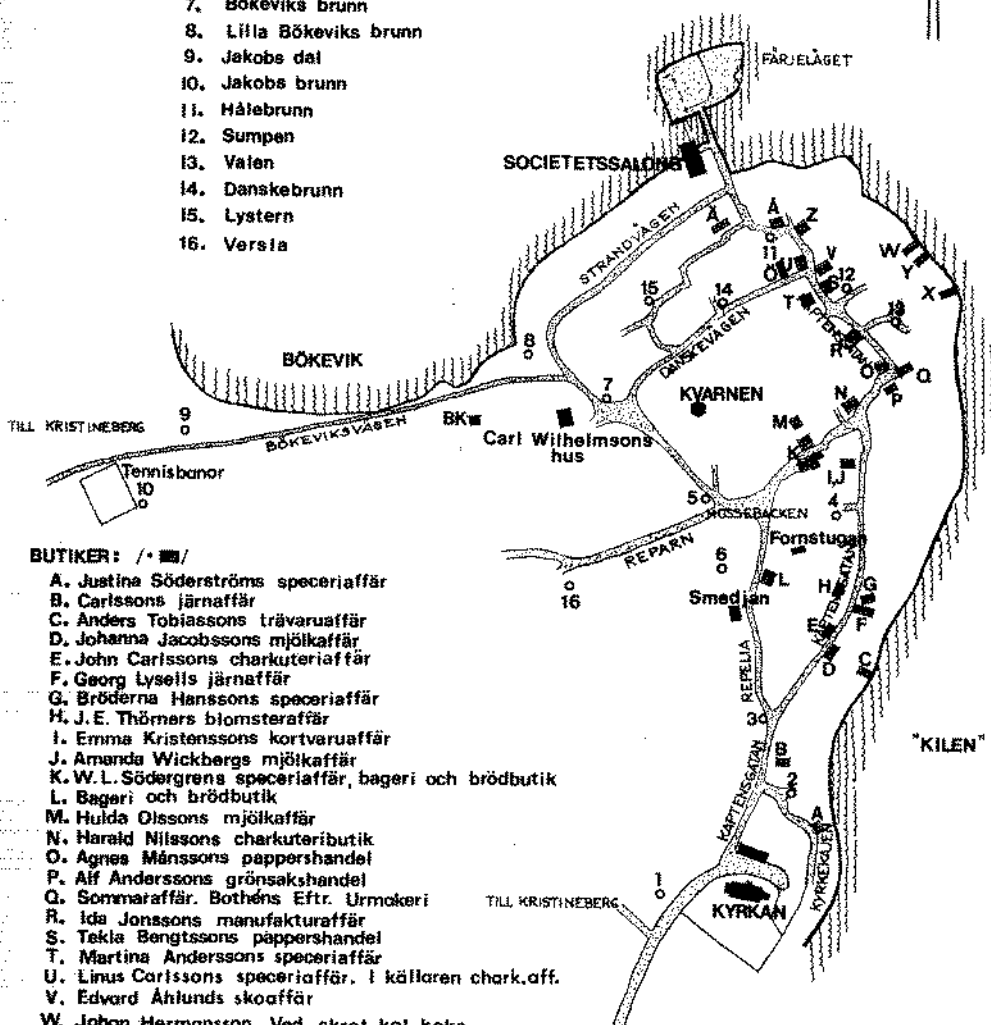
När vattenbristen var stor, fick vi bära vatten även från den brunnen, och därute fick vi ibland skölja vår tvätt. Ingen fick vara bekväm av sig på den tiden. Innan det kommunala vattnet i början av 1970-talet togs i bruk även för vattningen av tennisbanorna, utnyttjades vattnet i Jakobs brunn också för sådant ändamål.

### HÅLEBRUNN

I början av Kaptensgatan vid parken mitt emot f.d. montör Carlssons fastighet låg *Hålebrunn* (11). Den hade trötk och pump och var av stor betydelse, även om vattnet var något hårt. Numera är den tyvärr inte mera till.

**BRUNNAR: / o /**

1. Bäckén
2. Klövebrunn
3. Jonken
4. Linnern
5. Trinnemossen
6. Trappemossen
7. Bökeviks brunn
8. Lilla Bökeviks brunn
9. Jakobs dal
10. Jakobs brunn
11. Hålebrunn
12. Sumpen
13. Valen
14. Danskebrunn
15. Lystern
16. Versla



**BUTIKER: / ■ /**

- A. Justina Söderströms speceriaffär
- B. Carlssons järnaffär
- C. Anders Tobiassons trävaruaffär
- D. Johanna Jacobssons mjölkaffär
- E. John Carlssons charkuteriaffär
- F. Georg Lyseells järnaffär
- G. Bröderna Hanssons speceriaffär
- H. J. E. Thörners blomsteraffär
- I. Emma Kristenssons kortvaruaffär
- J. Amanda Wickbergs mjölkaffär
- K. W. L. Södergrens speceriaffär, bageri och brödbutik
- L. Bageri och brödbutik
- M. Hulda Olssons mjölkaffär
- N. Harald Nilssons charkuteributik
- O. Agnes Månssons pappershandel
- P. Alf Anderssons grönsakshandel
- Q. Sommaraffär. Bothéns Eftr. Urmakeri
- R. Ida Jonssons manufakturaffär
- S. Tekla Bengtssons pappershandel
- T. Martina Anderssons speceriaffär
- U. Linus Carlssons speceriaffär, i källaren chark. aff.
- V. Edvard Ahlunds skoaffär
- W. Johan Hermansson. Ved, skrot, kol, koks
- X. Carl Jonssons trävaruaffär
- Y. Sara Henrikssons fiskaffär
- Z. Lina Hanssons mjölkaffär
- Å. E. S. Carlssons el. affär
- Ä. Sommaraffär, Ekstrands Eftr. Fotoaffär
- Ö. Sommaraffär, Carlssons färg- och droghandel
- BK. Sommarkiosk, Bergkullen

**FISKEBÄCKSKIL**

0 100 skala 200 300 m

1980  
CH

## SUMPEN och VALEN

På östsidan av Kaptensgatan låg två andra brunnar, *Sumpen* (12) vid Hermanssons på Bruces väg och *Valen* (13) vid Hälleböcken nedanför Maja Christenssons fastighet. Båda var öppna brunnar och till stort gagn, även om vattnet inte var drickbart.

## DANSKEBRUNN

De brunnar som ligger mig särskilt varmt om hjärtat, låg i närheten av mitt föräldrahem. Den största kallades *Dansken* eller *Danskebrunn* (14). Den låg vid Danskevägen strax nedanför den lilla bergknallen vid stigen upp mot bergen.

Vilken febril verksamhet rådde inte där! Särskilt om vårar och höstar, när alla stora lok (tvättar) skulle sköljas och alla mattor skulle skuras. Och vilken vattenbärning, när den stora vårrengöringen ("storskurn") var vid handen! (Vi hade skurgolv på den tiden...). Sena tiders barn kan knappast göra sig en föreställning om den sprudlande aktivitet, som då rådde. Så här långt efteråt tycker jag, att det var en synnerligen tjusig tid. Men kanske behövde inte jag bära det mesta av dagens tunga och hetta.

## LYSTERN

Den andra brunnen hemmavid var *Lystern* (15). Den var egentligen inte någon riktig brunn utan bara en stor fördjupning i berget strax väster om mitt barndomshem i Danskebergen. När det regnat, var den en stor präktig vattenreservoar till nytta för oss, som bodde närmast. En liten rännil rann ibland ned mot Strandvägen.

Lystern, den allra enklaste och obetydligaste av Kilens alla brunnar, har på äldre dagar blivit den allra vackraste. Den har förvandlats till en liten grönskande oas, där det växer syréner, kaprifol, krusbärsbuskar och blommor. De vårdas ömt av *Annie* och *Gösta Holmberg*, på vilkas tomt den är belägen.

## VERSLA

Innan jag slutar denna uppräknings av Kilens brunnar, vill jag nämna en liten uråldrig källa, som kallas *Versla* (16). Det är ingen särskilt stor källa och inte är den heller särdeles djup. Men den har levande friskt springvatten, och det sägs, att den aldrig någonsin sinar.

Var ligger då *Versla*, undrar du. Förr i tiden var den fullt synlig invid berget till vänster, där *Reparn* gör sin första krök från Mossebacken räknat. Nu ligger den inbyggd på *John Holgerssons* tomtområde, och han tar sitt ledningsvatten helt från denna sin egen brunn. Någon vattenbrist har han inte behövt vidkännas varken under heta somardagar eller kalla vinternätter. *Versla* ger alltid mjukt fint vatten.

## SKÖTSELN

Som alla förstår, måste dessa våra brunnar noga skötas och göras rena. Hur brunnen *Valen* (13) rengjordes, har jag hört berättas om.

TVå gånger om året skulle rengöringen ske och detta vid en tidpunkt, då endast litet vatten fanns kvar i brunnen. Den som ombesörjde det hela var *Maja-Stina Rhodin*, mor till kyrkoherde *Johannes Rhodin*. Det var hon som bestämde, när det skulle ske.

Alla hushåll, som hämtade vatten från den brunnen, skulle delta. En person från varje hushåll skulle infinna sig och ha med sig två spänner samt kvast eller borste. Först länsades *Valen*, och vattnet hällades i en ränna, som löpte fram mellan ett par hus. Därefter gick hela skaran ned till bryggan och hämtade saltvatten, och så började skurningen och borstningen. Massor av gröna alger m m borstades bort, det gnoddes och skäljdes, så det stod härliga till. Så länsades brunnen på sitt smutsiga vatten, varefter man på nytt gick till bryggan för att hämta friskt rent saltvatten. Så höll man på, tills brunnen var alldeles ren och tom. Troligen avslutades det hela med kaffedrickning och förnyad genomgång av världsgåtorna... När man nästa morgon tittade ned i brunnen, syntes en spegelklar vattensamling längst ned på botten. Ett gott vattendrag fanns.

Det är nog inte troligt, att alla brunnar fick genomgå en så grundlig rengöring två gånger om året som *Valen* fick. Men ibland kom turen även till dem. *Anders Simonsson*, som var känd för sin stora slagfärdighet, blev en gång tillfrågad, om han skulle delta i rengöringen av brunnen *Sumpen*, varpå han svarade: "Jag tillhör *valnämnden*, och det är inte på *sumpen* det."

## VATTENBRIST

Nu skulle man ju tycka, att *Fiskebäckskil* med alla sina brunnar skulle ha det väl beställt med sin vattenförsörjning. Men så var ingolunda alltid fallet.

Sommaren kom, och den kunde bli i hetaste laget. Solen kunde stråla från en klarblå himmel dag efter dag, månad efter månad. Vattenbristen var ett faktum. Brunnarna sinade, brunnar med tak och pump låstes. De hölls öppna en timma om morgonen och cirka en timma på kvällen. Då gällde det att stå i kö för att få litet vatten. Vid riktigt svår tärka hölls brunnarna öppna endast en timma om morgonen, vill jag minnas. De sista i kön fick kanske vända hemåt med oförrättat ärenda.

Särskilt svårt blev det ju för oss åretruntboende, som om sommaren fick invånarantalet flerdubblat genom alla badgäster, som gästade vår ö. Från min barndom minns jag sommaren 1911 som den allra soligaste och torraste sommar man kunde tänka sig. Man fick verkligen vara uppfinningsrik för att skaffa sig litet vatten.

Det hände att mamma och vår jungfru steg upp tidigt i otten (vid 4-tiden) och rodde iväg till Rödberget på andra sidan Kilen för att om möjligt finna vatten i källan där. Men kanske någon hade varit före dem. Källan var tom. Då fick de försöka på annat håll, t ex genom att ro ut till Blåbergsholmen, där det fanns (och troligen ännu finns) en liten källa vid foten av ett berg. Lycklig var man, om man vid rodde hemåt hade en eller två hinkar vatten i båten.

Själv satt jag ibland på botten av Trappemossen och försökte ösa upp litet vatten med ett tefat...

Ja, det var tider, som man aldrig glömmar, fastän man bara var barn då. - Regnet lät vänta på sig. Inte förrän i slutet av september kom det, men då forsade det ned, som om alla himmelens portar stod öppna. Naturligtvis minns jag också många andra svåra somrar sedan dess.

### L Ö S N I N G E N

En förbättring i vår vattenförsörjning inträdde år 1928, då vi erhöll s k sommarvatten. Den stora *Madammen* uppe i bergen sydväst om kyrkan, som varit vår kära skridskodamm under vintrarna, blev påbyggd för att rymma så mycket vatten som möjligt, och därifrån lades ledning till oss i Fiskebäckskil. Sommarvattnet hade vi från påsktiden fram till hösten, då frosten gjorde sig påmind. Senare fick vi vatten från Rödsvattnet i Morlanda, men fortfarande var det endast sommarvatten.

Men så år 1972 - efter ett omfattande sprängningsarbete för vatten och avlopp året om - blev vår vattenfråga slutgiltigt löst. Kommunens vatten kommer nu från Kärsjön norr om Munkedal och är av god beskaffenhet. Kanske vi äldre är de allra gladaste över denna underbara förmån med rinnande vatten året om...

Så slutar nu historien om alla våra brunnar i Fiskebäckskil.

Sofia Kristensson

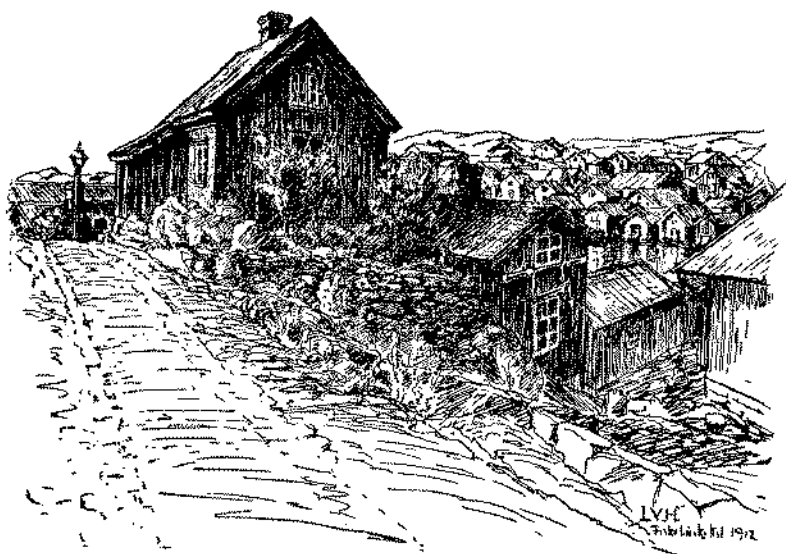


Personerna på Carl Wilhelmsons målning "Vattenhämtning" (se omslaget och sid. 13) är fr. v. Hilda Boman, Berta Hansson (med hinken), Maria Kast (längst bak, med svart spetsduk, nästan alltid först i kön), Albert Henriksson (med pipan, dog jämte hustrun i spanska sjukan 1920, efterlämnande fem barn), ett badgästhembiträde (i blått), Johannes Jonsson (i keps), den dövtumme Johannes Holgersson (i vegamössa), gamle Charles Henriksson (som låste upp och stängde pumpen) och tioåriga Elisabet Kristensson (död i spanska sjukan 1918). Sittande i mitten sexåriga Ingalill Albertsson.



Personerna på Carl Wilhelmsons målning "I byhandeln" (se omslagets baksida samt sid. 32) är fr. v. Augusta Dahlqvist, Matilda Wilhelmson, den tioåriga Arthur Johansson samt Johanna Torgersson.

# AFFÄRER I FISKEBÄCKSKIL



"Klockareleden" mot norr (nuvarande Kaptensgatan). I fonden det rödmålade huset (D på kartan), där Johanna Jakobsson i ett skjul på norrsidan hade sin mjölkaffär - se sid. 31 (från 1932 John Carlsons charkuteributik - se sid. 23). Se samma hus från norr på bilden sid. 22. - Tuschteckning 1912 av den danske konstnären LV Hinrichsen.

Gå upp till *Augusta Lundström* och köp en liter brissling!" (små spickesaltad skarp-sill). Denna uppmaning fick en liten flicka en vacker sommar dag i början av 1920-talet.

Tant Augusta var änka och försörjde sig genom att hjälpa till i hemmen. Brisslingsförsäljningen var vad man med nutidens språk kallar extraknäck. Det var många, som i likhet med Augusta Lundström sökte dryga ut sina små inkomster genom att sälja något de tillverkat, t ex matbröd och småkakor.

1920 - 1978

När jag nu skall berätta om affärerna i Fiskebäckskil på 1920-talet och fram till den dag i augusti 1978, när den sista åretruntaffären slog igen, vill jag börja längst upp i samhället vid Kyrkekajen.

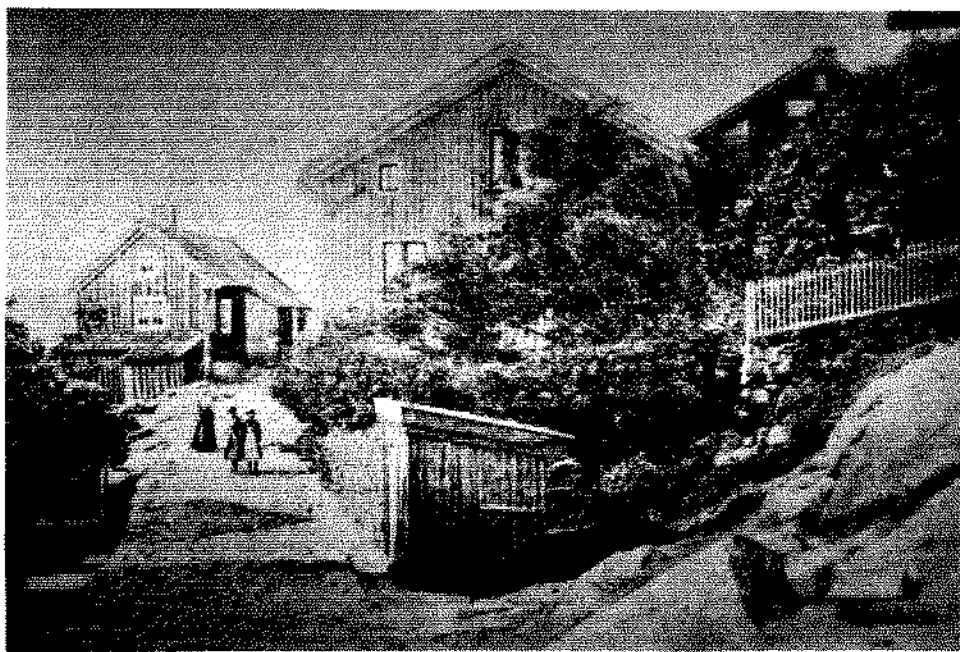
Där låg *Justina Söderströms* speceriaffär (A på kartan). Eftersom det på den tiden, när seklet var ungt, låg fartyg både vid Kyrkekajen och vid Lyckans slip för reparation, var deras besättningar en del av tant *Justinas* kundkrets.

I *Anders-Birgers* och *Karl Berntssons* föräldrahem inte långt från Kyrkekajen och nära Kaptensgatan hade deras bror *Simon Berntsson* tidigare haft speceriaffär (B). På 1920-talet hade maskinist *Carlsson* från *Kristineberg* järnaffär där en kortare tid.

På den tomt vid Kaptensgatan, där *Stig Alexanderssons* föräldrahem är beläget, stod förr ett mindre hus, där *Henning Lundin* hade skomakeri och skoaffär. *Lundin* och hans hustru *Alfredina* flyttade senare till hennes föräldrahem, den gamla Klockaregården tvärs över gatan. Själva skobutiken avvecklades, men skomakeriet drevs i många år.

*David Kleén* hade skrädderi i sitt hus vid nedre delen av *Repelia*, där sonen *Mikael* nu bor med sin familj. Skräddare *Kleén* sålde även tyger åt de kunder han sydde åt.

*Anders Tobliasson* hade virkeshandel i sitt magasin nere vid *Kilen* (C), sedan han slutat sin sjömansbana. *Tobliasson* var en intelligent och samvetsgrann person, och hans dubbla italienska bokföring kunde nog ingen taxeringsnämnd slå ned på.



"Lysells lid" mot söder (nuvarande Kaptensgatan) med J M Lysells bostadshus i mitten (E på kartan, där *John Carlson* startade sin charkuterirörelse - se sid. 23). I fön- den samma rödmålade hus (D), som på sid. 21 och där *Johanna Jacobsson* på 1920-talet hade sin mjölkaffär.

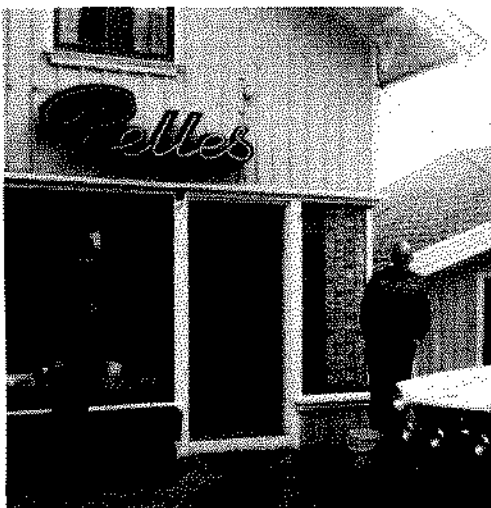
Foto Granbergs AB ca 1910

Också i Artur Jonassons hus vid Repelia (L) fanns bageri och brödbutik. Dessa drevs av Amanda Larsson (en foster till Artur) och hennes kompanjon Axelina Hallongren.

Georg Lysell hade järnaffär i fastigheten vid Kaptensgatan (F), norr om dåvarande kommunalrummet. Han sålde även olja och ved. Fadern J.M. Lysell hade startat verksamheten i ett hus i trädgården på andra sidan gatan. Sortimentet omfattade då även specierier. Georg Lysell överlät år 1936 sin affär till Algot Abrahamsson. Efter något år sålde denne affären till Arnold Bernemark, som omvandlade den till speceriaffär. Bernemark sålde efter några år sin butik till Lisa Borg, som i sin tur överlät den till Per-Olof Hansson. Under namnet "Pelles" drevs den av denne fram till 1975.

I J.M. Lysells bostadshus högst upp på Kaptensgatan (E), vilket år 1925 köptes av Anna Evander, startade hennes systerson John Carlson charkuteri-affär i källaren. Butiken flyttades år 1932 tvärs över gatan till en nyuppförd fastighet (D). 1948 överlät hon sin butik till Pehr Haraldson, som till 1951 drev den parallellt med sin affär vid det s k Torget (N).

Alldeles norr om Lysells järnaffär låg Bröderna Hanssons speceributik (G). De hade startat rörelsen i ett hus närmare Ångbåtsbryggan, ett hus som genomgick många öden. Hugo, den ene av bröderna, dog i unga år, den andre, Etor, emigrerade till Amerika.



Georg Lysells järnaffär vid Kaptensgatan (F), senare Bernemarks specerihandel och åren 1963-1973 "Pelles" speceri- och diversebutik. T.h. skyttar f.d. "kommunalrummet".- Foto 1973 Eris Dahlqvist

Bröderna Hanssons speceriaffär (G) vid Kaptensgatan har genomgått många öden. Numera är den en sommarbod "Gyllene Fiske", som drivs av keramikern Willy Fischer.- Foto 1980 Bertil Nordenfelt





Därpå var *Lina Hansson* drev sedan affären till sin död år 1949. Efter hennes bortgång övertogs affären av *Pär-Olof Hansson* (ej släkt med Lina). När denne 1963 övertog *Lisa Borgs* affär (F), flyttade han hela verksamheten dit och sålde huset till keramikern *Marianne Gunnemark* från Linköping. Hon drev där i flera år en presentaffär benämnd "Sommarboden". Numera ägs fastigheten av skulptör *Willy Fischer*, som i sin sommarbutik specialiserat sig på stengods.

## BLOMMOR OCH FISK

Mitt emot *Lysells* järnaffär på Kaptensgatan (F, senare "Pelles") bedrev *J.E. Thörner* under många år en blomsterhandel (H). Vid sidan av denna verksamhet hade han en begravningsbyrå.

*Sara Henriksson* startade i början av 1920-talet en fiskaffär i en bod tillhörig det hus, där *Oskar Dahlquist* nu bor. *Sara* och *Gunnar Henriksson* ägde då detta hus. När de år 1926 övertog *Saras* föräldrahem, flyttade de fiskaffären till en sjöbod (Y), som hörde till denna fastighet.

## KOMPANJONER

I det hus, som ligger mitt emot den sista poststationen i själva Fiskebäckskil (1981 flyttad till Skafthallen), hade *Emma Kristenson* kortvaruaffär (I). Hon och en kompanjon *Nanna Mattsson* hade startat rörelsen i det hus, som senare köptes av *Karl Holgersson* (nuvarande ägare *Kerstin* och *Tegner Andersson*). Efter att *Nanna Mattsson* ingått äktenskap, blev hennes syster *Evelina* kompanjon med *Emma*. *Evelina* slutade efter några år för att läsa till smöskollärarinna. Vid andra världskrigets utbrott 1939 upphörde även *Emma Kristenson* med sin verksamhet.

I *Emma Kristensons* källare bedrev *Amanda Wikberg* en tid mjölk- och brödbutik (J), som hon senare flyttade till *Alf Anderssons* affärsfastighet (P). Fiskebäckskils många mjölkaffärer är för övrigt ett särskilt kapitel, varför jag återkommer till dem i slutet av denna historik.

## BAGERIER

*W. L. Södergren* (K) hade vid Torgbacken både lanthandel med ett rikligt sortiment samt bageri med brödbutik. De senare var inrymda i bostadshusets bottenvåning, medan lanthandeln fanns i ett hus på södra sidan av vägen. Bageriet hade sammanlagt fyra anställda, vintertid något färre. Det bakades både matbröd och kaffebröd. En mycket efterfrågad brödsort var skeppsskorpor, som i säckar levererades till fartygen.

Också i *Artur Jonassons* hus vid Repelia (L) fanns bageri och brödbutik. Dessa drevs av *Amanda Larsson* (en faster till *Artur*) och hennes kompanjon *Axelina Hallongren*.



Där Kaptensgatan ovanför Torget åter böjer av mot söder låg intill 1977 den av Harald Nilsson år 1901 grundade charkuteriaffären (N) - år 1940 övertagen av sonen Pehr Haraldson. På bilden i vitt förkläde den unge Harald Nilsson framför sin mor Sofia och brodern Knut med hunden Hej emellan sig. Foto ca 1908 av Josef Jacobson

## CHARKUTERI

Vid det s k TORGET hade Harald Nilsson redan år 1901 grundat sin charkuteriaffär (N). Firman övertogs år 1940 av sonen Pehr Haraldson, som senare omvandlade den till ett snabbköp men bibehöll en manUEllt betjänad charkdisk. Affären upphörde 1977.

## FRÅN PAPPER TILL GRÖNSAKER

Det hus längre ned på andra sidan Kaptensgatan, där grönsaksaffären nu är inrymd (P), har genomgått skiftande öden. Tekla Bengtsson började där år 1907 sin pappershandel. Sedan hon 1915 flyttat rörelsen till sin nyinköpta fastighet (S) längre norrut på Kaptensgatan, var där under många år en damfrisering, som sommartid drevs av olika personer. När husägaren Henrik Martinsson avled år 1936, köptes fastigheten av Alf Andersson. Halva huset blev då mjölk- och brödbutik, andra hälften grönsaksaffär.

Mjölkkaffären drevs från 1937 av Sigrld Dahlqvist, men efter några år överlät hon rörelsen till sin sonhustru Eris Dahlqvist. Mjölkkaffären övertogs 1947 av Rolf Gunnarson, som innehade den ända till 1964, då butiken upphörde.

Grönsaksaffären drivs efter Alf Anderssons bortgång 1971 av hans bror Ivar Andersson. Tillsammans med systern Aina hade han redan året förut tagit hand om verksamheten. Butiken hålls öppen endast vår, sommar och höst.



Den del av Kaptensgatan, som fortfarande kallas Torget, var förr ett livligt affärscentrum (se sid. 25). Numera återstår endast Ivar Anderssons trädgårdshandel (P), delvis med egenodlade produkter inifrån Skaftö. - Foto 1980 Bertil Nordenfelt

Nedan t.v. Agnes Månssons speceri- och pappershandel (O). T.h. om innehavaren hennes biträden, systerdottern Maja Christensson och Gertrud Johansson-Ek. - Foto 1938 ur författarens album. - Nedan t.h. författaren på samma trappa vintern 1980.

Foto Bertil Nordenfelt



I det hus nere i hörnet av Kaptensgatan och Hildas Trapp, som då ägdes av *Hilda Helgesson* (Q), startade på sommaren 1919 *Agnes Månsson* tillsammans med sin syster *Aurora* en pappershandel. På hösten samma år flyttade han över verksamheten tvärs över gatan (O) och utökade sortimentet 1937 med specerier. År 1945 övertogs även denna affär av *Rolf Gunnarson*, som drev den till 1966.

I *Hilda Helgessons* hus (Q) öppnade *Sigrid Johansson* och *Beria Kronberg* en handarbetsaffär, som de drev flera somrar i början av 1920-talet. Sedermera öppnade *Bothéns E&F*, *Lysekil*, en sommarfilial för optik. När *Ruth Olsson* längre fram i tiden ägde huset, var där på somrarna en kines, som sålde orientaliska varor.

## ETT HANDELSHUS

*Carl Jonssons* fastighet vid Kaptensgatan i hörnet av *Sme'ns väg* (R) var ett verkligt handelshus. I källarvåningen hade hans maka *Ida* en manufakturaffär. Den rörelsen hade han och *Clara Kristensson* i ungdomen startat i det röda huset vid Torget (nuvarande ägare *Lena* och *Jan-Olof Jarlöv*). Affären övertogs omkring år 1925 av *Sigrid Johansson* och *Beria Kronberg*, som då flyttade över från *Hilda Helgessons* hus (Q).

*Carl Jonsson* själv hade i sin sjöbod en virkeshandel och fotogenförsäljning (X). Efter hans död 1943 köpte *Allan Södergren* huset. *Sigrid Johansson & Co* flyttade till det röda huset vid Torget, där de fortsatte sin affär till år 1953.

*Carl Jonssons* "handelshus" (R) i hörnet av Kaptensgatan och *Sme'ns Väg* - numera sommarfilial till presentshopen *Trova* på *Lidingö*. - Foto 1980 *Bertil Nordenfelt*



Allan Södergren inredde i gatuplanet en större lokal och drev där manufakturaffär till sin död 1964. Efter hans bortgång fortsatte hans maka *Margareta* rörelsen ännu ett par år men hyrde sen ut lokalen ett par somrar. År 1969 sålde han huset till *Bengt och Kai Bengtsson*, den senare nuvarande ägare till fastigheten. Gatulokalen är sedan 1975 uthyrd till presentshopen "Trovo" på Lidingö, som där under *Gunilla Lamms* ledning har en välförsedd sommarfilial.

#### BANK - PAPPER

I ett hus längre norrut på Kaptensgatan (S) hade tidigare funnits en speceriaffär, ägd av *Olena Henriksson*. Huset förvärvades år 1915 av *Tekla Bengtsson*, som lät bygga om det och flyttade sin pappershandel dit från det tidigare läget (P) nedanför Torget. Ett av rummen hyrde hon några år ut till Göteborgs bank, som hade sitt avdelningskontor där.

*Tekla Bengtssons* systerson *Edward Andersson* blev 1936 delägare i sin mosters firma och övertog den helt efter hennes död 1944. *Edward Anderssons* pappershandel blev den äretrunaffär, som höll ut längst, dvs ända till augusti 1978.

#### KOL OCH VED

Nedanför *Tekla Bengtssons* vid nedre delen av Bruces väg bodde *Johan Hermansson* med familj. I sitt stora magasin vid bryggan hade han en ved- och kolaffär (W). Bl a var "tyska briketter" en mycket efterfrågad vara på den tiden. *Hermansson* sålde även julgranar, och planen mellan boningshuset och magasinet var som en skog, när julen närmade sig.

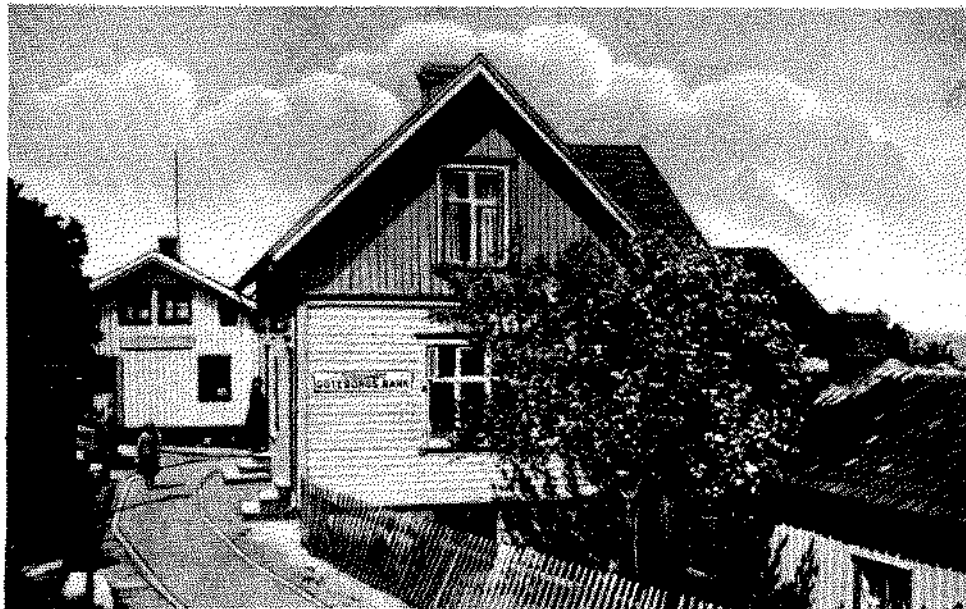
Det var flera som handlade med kol och briketter, bland vilka kan nämnas *Carl Melker Johansson*, *Johannes Jonsson*, *Jacob Kihlman* och åren 1932-1952 även bröderna *Tage* och *Ake Dahlqvist*.

*Karl Fredrik Johansson*, som bor vid Bergstigen intill kyrkan, har ända in på 1970-talet i ett upplag nere vid Kyrkekojen handlat med kol och ved. Numera säljer han endast villakolja.

#### KAPTENSGATAN - DANSKEVÄGEN

För att återgå till affärerna vid Kaptensgatan, så fanns i det hus mitt emot *Tekla Bengtssons*, som ägdes av *Albert och Elisabeth Berntsson*, en kappaffär och syateljé (T). Denna innehades av *Agda Nilsson*. Senare drev *Martina Andersson* fram till 1937 en speceriaffär i detta hus.

Den fastighet i själva hörnet av Kaptensgatan och Danskevägen, som nu innehas av *Olof Carlsson* (U), har haft många ägare under årens lopp. *Anders Grén*, vars föräldrahem det



Hörnet av nuvarande Kaptensgatan och Danskevägen har också varit en affärsknut i gamla Fiskebäckskil. Bilden ovanför från 1920-talet domineras av Tekla Bengtssons fastighet (S), där Götabanken en tid hyrde in sig och där Teklas systerson Edward Andersson drev papperhandel ända till i augusti 1978. I bakgrunden det hus (U), som tidigare hyst både mjölk-, bröd-, speci- och charkuteributiker med olika innehavare och som från 1936 till 1973 var Tyra Dahlqvists pappershandel (senaste innehavare Ruth och Alex Lassman).

Nedan: Tyra Dahlqvists pappershandel (U) i det av Harald Nilsson i början av 1930-talet ombyggda huset (jämför med bilden ovan). T.h. Edvard Åhlunds skcaffär (V) med Götabankens filialkontor, som Åhlund förestod. Närmast t.v. en del av den vackra trädgården till grannhuset mitt emot (Knut Lundins, f d Anna Rhodins fastighet).



var, hade mjölkaffär i källaren. Sedan han med sin familj flyttat till Skåne, öppnade Linus Carlsson speceriaffär i mellanvåningen och charkuteri i källaren.

Efter Linus Carlsson tog bröderna Hugo och Bror Hansson över speceriaffären och innehade den några år, tills de flyttade sin verksamhet längre upp på Kaptensgatan (G). W.L. Södergren köpte då huset och sonen Malcolm fortsatte där försäljning av specier.

Fastigheten bytte på nytt ägare, och nu var det Harald Nilsson, som tog över. Han hade mjölk- och brödbutik i källaren. Senare var huset några år uthyrt till bostad och några år till posten.

År 1936 blev det åter affär i husets mellanvåning (U). Tyra Dahlqvist hade en tid arrenderat Tekla Bengtssons pappershandel (S), men när Edward Andersson inträdde som delägare, öppnade Tyra Dahlqvist egen affär i samma bransch och flyttade snett över gatan. Hennes efterträdare Ruth och Alex Lassman drev sommartid även kioskrörelse i källaren. År 1973 lade de ned båda verksamheterna.

### SKOR, FÄRG, EL OCH FOTO

Mellan Tekla Bengtssons och Tyra Dahlqvists pappersbutiker (S resp. U) låg på Kaptensgatans östsida Edvard Åhlunds skoaffär och skomakeri (V). Under många år var poststationen inrymd i en del av denna fastighet. Därefter hade Göteborgs Bank (nuvarande Götabanken) ett filialkontor där med Edvard Åhlund som betrodd chef ända till hans bortgång 1944. Bankkontoret drogs in 1967.

Litet längre upp på Danskevägen fanns sommartid en färg- och droghandel i den lilla stuga, som numera ägs av sommargästen Gunnor Lundström (Ö).

När Fiskebäckskil år 1920 fick elektricitet, anställdes en el-montör. Den förste innehavaren av denna tjänst hette E.S. Carlsson. Han köpte Anders Kihlmans hus längre ned på Kaptensgatan vid Hålesand och öppnade där en affär med elmateriel (A).

Hos Hanna Jonsson (Ä), där Danskebergen mynnar ut i Kaptensgatan, hade Ekstrands Eft. i Lysekil under flera somrar en fotoaffär. Huset ägs nu av Siv Hemberg.

### BERGKULLEN

Ute i Bökevik fanns länge en mycket frekventerad kaffeservering "Bergkullen" (BK). I dess kiosk försålles läskedrycker och godis till de många badande. Maria Grén, maka till Carl Th. Grén, ägde denna uppskattade rörelse. Redan tidigare hade Maria Grén börjat med försäljning av läskedrycker och hembakat bröd i Källarvåningen till sitt hus (nuvarande ägare Gunnar Daigård). Hennes dotter Anna Grén övertog "Bergkullen" och till sist arrenderade Astrid Forsström denna rörelse ett par somrar.



Bergkullen (BK) vid Bökevikens var ända till början av 1970-talet en populär paus-oas, särskilt för de många badgästerna. Maria Gréns och hennes dotter Annas hembakade bullar och kakor var berömda, kaffet var gott, serveringen vänlig och snabb och utsikten över bad och fjord betagande. De konventionella kraven på vatten, avlopp och hygienutrymmen aktualiserades i samband med omläggningen av VA-systemet i Fiskebäckskil omkring 1970 men kostnaderna kunde inte bäras av en så pass liten säsongsrörelse. Verksamheten tvangs därför att upphöra och hela anläggningen revs.  
Förslag: Tekla Bengtssons pappershandel

## MÅNGA MJÖLKAFFÄRER

Nu återstår att lämna en översikt över de mjölkaffärer, som funnits utöver de redan nämnda och som jag kan minnas:

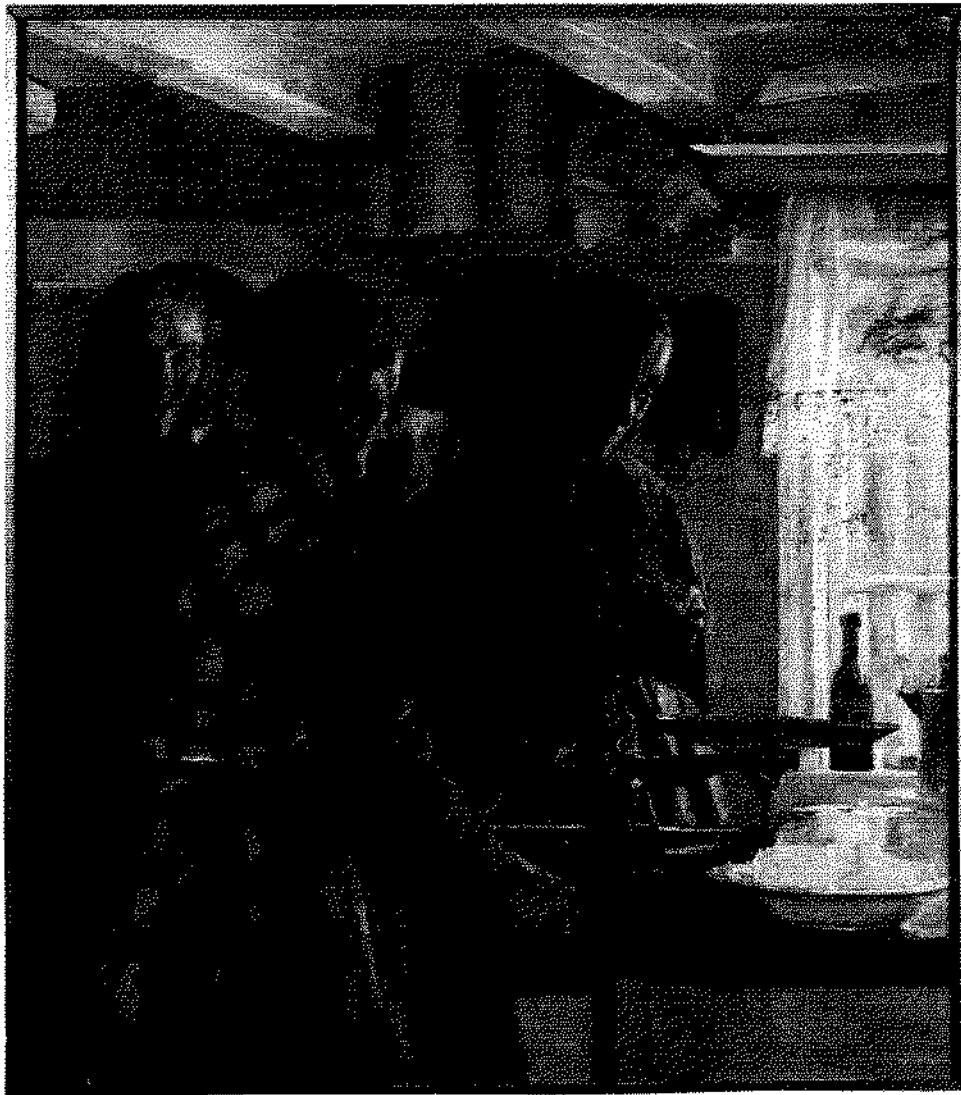
På den tomt, där John Carlson år 1932 byggde sitt hus (D), stod tidigare en röd stuga, som hade ett med huset sammanbyggt skjul. Det huset ägdes av Josef Jacobson, vilkens hustru Johanna hade mjölkaffär i skjulet. Efter henne drevs denna av Amanda Wikberg, som tidigare börjat med sådan försäljning i sitt eget hus (nu Gunnar Zachrissons) och som senare, såsom ovan har berättats, fortsatte verksamheten först i Emma Kristenssons hus (J) och därefter i nuvarande gränsakshandeln (P).

I en snygg liten lokal under verandan till Henning Olssons hus invid Smen's väg hade hans maka Hulda under flera år en mjölkaffär (M). Sara Henriks (jämfar Y) hade, innan hon gifte sig, försäljning av mjölk i sitt föräldrahem vid Hälleböcken (nuvarande Stig Grundéns).

I källarvåningen till Alexander Hellmans hus (Z - nuvarande ägare systrarna Ebba Lundin och Marie-Louise Jonasson) på Kaptensgatan nere vid Hålesand hade Lina Hansson mjölkaffär en tid (jämfar G).

Slutligen hade också Augusta Olsson försäljning av mjölk i sitt hem vid Kaptensgatans



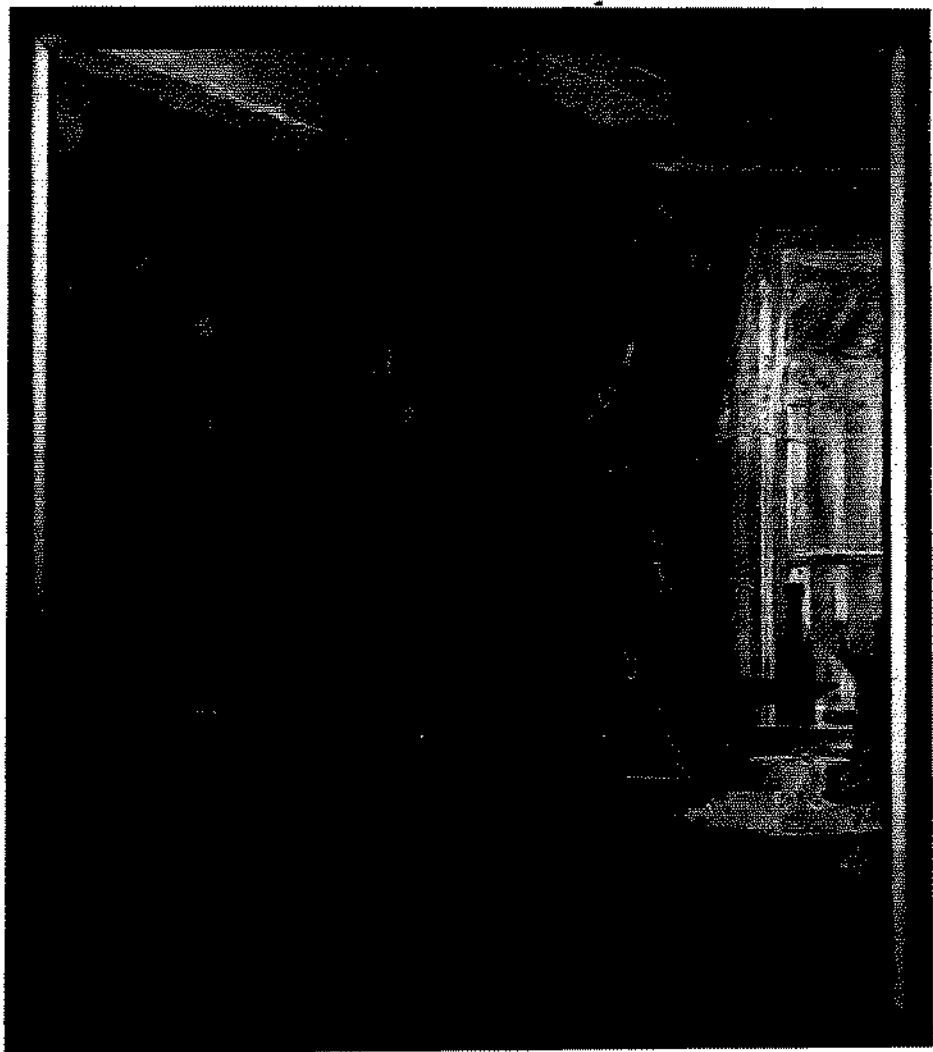


Sedan Carl Wilhelmsons far Anders förlist år 1875 - Carl var då knappt tio år - inredde hans mor Matilda en byhandel i familjens kök (nuvarande Skepparvägen 9) för att söka försörja sig och sina tre barn. Tjugo år senare (1896) förevigade Carl Wilhelmson denna för de bohusländska sjöfartssamhällena så typiska form av änkeförsörjning i oljemålningen "I byhandeln" (Nationalmuseum). Det är hans mor Matilda, som i sin blåsvarta klänning expedierar några grannar. Se även omslagets baksida.

början mitt emot "Betania" (nuvarande ägare *Siv Hemberg*). Vintertid skedde försäljningen i hennes kök, sommartid nedanför stugan.

Övriga mjölkaffärer är redan nämnda; de var ju också mera etablerade.

Maja Christensson



**I BYHANDELN.** Oljemålning av *Carl Wilhelmson* (1896). Tillhör Nationalmuseum.

På första sidan: **VATTENHÄMTNING.** Oljemålning av *Carl Wilhelmson* (1917).

Utgiven av föreningen SJÖSTJÄRNAN med stöd av bl a C J Lindebergs Formminnesfond, C F Lundströms Stiftelse, Långmanska Kulturfonden, Nationalmuseum och Johannes Plates Kulturminnesfond.

Pris 25 kronor